

(НИН, 02.07.2009)

Недавни самит Шангајске организације за сарадњу (ШОС) и БРИК (Бразил, Русија, Индија, Кина) Фајненшел тајмс је назвао „јекатеринбуршким преломом“ и „крајем војно-финансијске хегемоније Сједињених Држава“. Аутор текста економиста Мајкл Хадсон, добитник Пулицерове награде, истиче да је „могуће да ће Јекатеринбург ући у историју не само као место где је последњи руски цар доживео крај, већ и место где је престала да постоји америчка империја“. „То је крај долара“, објаснио је Хадсон.

И Валериј Фадејев, председник Комисије за економски развој, члан Друштвеног савета Русије, главни уредник часописа „Експерт“, уверен је да су промене у финансијском систему неизбежне, али и да се неће догодити тако брзо.

- Да, епоха САД као безусловног лидера света се завршава. Наступа епоха у којој ће бити јаке Европска унија и Кина. Не знамо још која ће бити улога Русије, надамо се - јака. Пошто неће бити једног лидера, неће бити ни једне валуте, као што је то био долар. То се већ догодило с Британијом. Док је Британија била најјача, фунта је била главна валута. Чим је империја почела да се осипа, фунта је почела да губи ту улогу. Ништа необично. Али за то је потребно време. Процес је почео и трајаће десет година, осам или дванаест, али сигурно не годину или две. Појава евра је најважнији корак на путу ка потискивању долара. Некад су и у Европи користили долар. Кад у некој од европских банака данас покушате да замените доларе, они их обрћу, окрећу, разгледају... А неки чак неће да мењају. Еуро је већ сада за многе земље резервна валута. У резервама Централне банке Русије је скоро половина у еврима. Вероватно ћемо двадесетих година имати потпуно другачији финансијски систем.

Иницијатива за замену долара са више резервних валута потекла је од руског председника Медведева пре самита у Јекатеринбургу. О томе је било речи на састанку Групе 20, а тек сада, изгледа, добија подршку других. Зашто?

- Русија је помало увређена што Америка не обавља дужност коју је преузела. То је природно. Видите како нама Европа замера што, због проблема са Украјином, нисмо увек

у стању да обезбедимо снабдевање гасом. Став Европе је логичан и врло јасан: од вас купујемо гас и дајте нам га, ми хоћемо да се грејемо. Остало их не занима. Овде је слична ситуација – средином деведесетих САД су донеле одлуку да Америка буде светски финансијски лидер и да се хегемонија САД подржава свим методама, укључујући и политичке и војне. Тада нико није могао да им се супротстави. Противник је био само Совјетски Савез, а он се распао, Европа као политички играч била је слаба, земље у развоју никакве... Е, кад је већ тако, Русија каже Америци: Ви сте светски лидер, вашу валуту користи цео свет, ви сте емисиони центар, преузмите одговорност за финансијску ситуацију у свету. У суштини, нама не смета да постоји једна резервна валута. Кад би тај “цар света” управљао светом нормално, не би било примедби, као што их није било кад је главна валута била фунта. После рата, Британија је отишла у други план, долар је постао главна валута и опет је све било у реду. Ту нема политичких проблема. Док је свима то одговарало било је у реду. Али сада не одговара. Егоистични интереси Америке нагоне свет да се тресе. Зато одједном сви говоре о резервној валути.

Да ли има основе Хадсонова теза да Кина, Русија, Индија и Бразил званично стварају војно-финансијски блок да би избацили Америку из Евроазије?

- Не. Напротив, мислим да је много боље натерати Америку да се бави тим послом, да сноси одговорност. Али САД има искључиво један једини интерес - да одржи висок стандард у сопственој земљи. Та логика се може видети и из чувене реченице из времена Буша Старијег кога су земље у развоју крајем осамдесетих оптуживале за егоистичну економску стратегију и политику. Одговорио је: Начин живота Американаца није предмет преговора. Како желимо, тако живимо. И сада је то јасно – Америка чини ствари које не само да не одговарају осталима, већ им наносе штету. И то мора да изазове реакцију. Русију тај став нервира јер је теза “живимо како хоћемо” противуречна са - “ми одлучујуће утичемо на економско и финансијско стање света”. Ако САД бирају да живе како хоће онда одговорност за финансијску стабилност света мора бити прерасподељена.

Могу ли се САД натерати да се одговорније понашају?

- Краткорочно – не. Свет нема шансе да измени ситуацију. Сви ми можемо да вичемо и јаучемо о неодговорности САД, али немамо начина да их призовемо одговорности. Шта да радимо – да их бомбардујемо? Не можемо. Ми не можемо да освојимо Вашингтон. Имамо ли реалне полуге утицаја? Врло мало. У САД је веома висок стандард који не одговара њиховој економији. Виши у односу на оно што њихова економија може да

обезбеди за 20-30 процената. Они недостатак производње компензују емитовањем долара. Сигуран сам да се проблем Америке не може решити без повећања економске ефикасности њихове привреде. Значи без снижења стандарда људи, а то је невероватно тежак политички задатак. Ко ће се усудити да у огромној земљи смањи животни стандард? Следећи проблем је то што се снижавање стандарда неће односити само на сиромашне, већ и на елиту која је накупила огромно богатство и цео свет јој је мали, и управо елита мора да умери захтеве. Тек тада ће бити могућ препород економије САД. То је сложеније од свега осталог. Данас су чак и амерички аутомобили постали нерентабилни јер аутомобилске компаније имају огромне социјалне и пензионе обавезе. Да би били конкурентни, они морају да имају мање порезе, а то опет значи да ће људи који су од њих зависили, постати сиромашнији. Како се на то одлучити? То је веома сложен политички задатак. Али сви то с нестрпљењем чекају.

На какве ће се тешкоће наилазити приликом увођења нових валута? Резервна валута се не може наметнути, потребно је створити јаку економију и поверење...

- Да би могла да опстане, нова резервна валута треба да свима одговара. Дobar пример је управо долар - готово у целом свету се спољнотрговински послови обрачунавају у доларима зато што је америчка економија најмоћнија на свету. Америчка држава је најјача, укључујући и војно. И није реч само о долару, већ и о вредносним хартијама. Ако америчка држава емитује државне облигације онда иза њих стоји та моћ. И управо због тога су оне привлачне. Да би се купила америчка облигација треба своју валуту конвертовати у долар. Сасвим просто.

И земље БРИК, поготову Кина и Русија, иако су иницијатори увођења нових резервних валута, и даље купују америчке облигације.

- А шта друго? Нема шта да се купи. Не можете да купите много нафте, немате где да је чувате. Кажете дијаманти – па њих и нема толико. А америчке облигације – то је врло угодно, просто запис у компјутеру. Ако постоји интересовање, може да се доштампа колико год треба. Чак не мора ни да се штампа, довољно је унети податке у компјутер. Уосталом, кад кажу да је „пукла“ америчка економија - то није тачно. Она је у тешком положају, говори се о крају капитализма. Сматрам да је то чиста глупост. Нема краја капитализму. Ми смо били сведоци веома бурног, глобалног развоја тржишног система, развоја којим се није могло управљати, и зато је дошао у ћорсокак. Али то не значи да се тај систем тек тако може радикално променити.

Морам да скренем пажњу да се радикална измена система догађа тек кад постоји концепција те промене. Нпр, у Русији је дошло до пролетерске револуције 1917. Али постојала је концепција те револуције. Француској револуцији је претходио цео век просветитељства који је припремио ту револуцију. Постојала је стратегија, наравно са свим тешкоћама, убиствима, жртвама, са свим безумљем, али постојао је вектор развоја европске цивилизације. Можемо ли ми негде данас да прочитамо нешто о вектору развоја светског капитализма? Систем који сад управља светском економијом је створен после рата. Светска банка ММФ, СТО су институције које су створиле земље победнице да управљају светом. Али свет се изменио, те институције не одговарају промењеном свету. Значи, треба их мењати. Али не можемо из прста да исисамо како нови систем треба да функционише. Живот треба да подстакне на мисли, на идеје како реформисати финансијске институције. Проћи ће време, и видећемо. Сад полако почиње да сазрева свест о једном од могућих решења – неколико резервних валута.

Председник Медведев помиње могућност да рубља постане резервна валута?

- Могуће је једног дана. Али не сада... Русија има врло мали финансијски систем. И пара је врло мало. И министарство финансија и централна банка воде политику ограничења новчане масе. Како се онда може очекивати да ће се неко јагмити за рубљу, ако рубаља има врло мало? И Медведеву је јасно да је то за сада потпуно нереално, али он рачуна на развој финансијског система. Већ смо рекли да су америчке вредносне хартије веома zgodno средство зато што иза њих стоји моћ. У Русији је то такође могуће, зато што је Русија најмоћнија сировинска држава. Наравно, ми желимо да се развијамо, али за сада је то тако. Ми бисмо могли да емитујемо облигације иза којих стоји моћ нафте, гаса, метала, испоруке гаса Европи, политичка и економска стабилност Европе. Али ми морамо да почнемо да их емитујемо. Ми морамо да се крећемо ка стварању моћног, сувереног финансијског система који ни од кога не зависи и иза кога стоји моћ – економска, политичка и војна. Тада ће наше хартије бити привлачне и рубља ће бити привлачна. Ето то је природан пут којим треба ићи.

За Русију је зона бившег Совјетског Савеза природна утицајна зона и то нема везе ни са каквим империјалистичким амбицијама, како неки често воле да кажу. То је зона одговорности, и ако се поново успостави некадашње тржиште, то је 300 милиона људи, то је већ озбиљна ствар. Ту је много земаља, и њима ће бити zgodno да користе рубљу у међусобној трговини. То би могао бити почетак. Али да би се то остварило, Русија мора да појачава сопствени финансијски систем. То је дуг и тежак процес. Ни јуан, иако сви говоре да може да буде резервна валута, то није. Није, јер нико не може да предвиди судбину Кине у предстојећих десет година. Нико не разуме да ли ће се наставити то економско чудо или не. И то су, између осталог, препреке за увођење новог финансијског система у свету.

Па ипак, јуан у делу Азије већ функционише као резервна валута, у јуанима се тргује са Бразилом, и са још неким земљама...

- Да, функционише, али то не мења односе у свету. Сећате ли се Јапана осамдесетих, тада су штампали хиљаде књига у којима је писало да ће Јапан економски покорити цео свет и постати нови лидер света? Било је то економско чудо. И где је Јапан сада? Јен није постао резервна валута. Тако и овде, не може нико натерати друге земље да користе његову валуту за обрачун, штедњу или хартије од вредности. Само ако буду привлачни, други играчи ће их користити.

Многи верују да је договор са Кином управо то што је потребно да би се смањила моћ долара.

- То је врло наивно веровање. Не треба се заносити да ће се Кина са нама договарати. Кина се неће никад договарати ни с нама, нити с било ким. Она се никад ни с ким није договарала. Кина је самосталан играч последњих хиљаду година. Она нас једино може искористити.

Да ли из тога следи да су формирање ШОС и БРИК наивност руске стране и манипулација кинеске?

– Не. Русија има велики проблем, то је 12 огромних граница и већина је немирна, са потенцијалним и чак актуелним конфликтима. То је бreme које је Русија принуђена да носи. Она мора да мисли на све те бројне конфликте, иначе би морала да се одрекне територије. Ми то не можемо, јер то онда неће бити Русија. Погледајте каква је данас ситуација: потенцијални конфликт са Јапаном око Курилских острва; иако су нам одлични односи са Кином, постоји потенцијална напетост око граница; граничимо се са Северном Корејом, земљом која лансира ракете и испробава атомску бомбу. Ту је и централна Азија, врло тежак регион, па веома сложена зона Кавказ. Никако не можемо да успоставимо добре односе са Украјином, почињу проблеми са Белорусијом. На Западу имамо ЕУ и НАТО који се шири. Иако никако не говори зашто се шири, ни шта хоће, евидентно је да је то агресивно ширење. И зато нам је важан ШОС као инструмент политичке и војне стабилности на том простору...

Да се вратимо долару. Да ли би се у случају да се постигне некакав светски споразум о мултиполарном финансијском систему Америка покушала то да спречи?

- У дугорочној перспективи она не може ништа да спречи. Британија такође двадесетих и тридесетих година није хтела да фунта престане да буде резервна валута, али није ништа успела. То је немогуће. А да ли ће покушати? Никад се не зна, и не би било први пут да се војни конфликти, демонстрација силе користе за постизање економских интереса. Такав је био рат у Југославији. И рат у Ираку је служио економским интересима. Али тај рат су одавно изгубили. Ниједан циљ осим свргавања Хусеина, није постигнут. А кад је једна таква земља изгубила рат у Ираку, значи, није све у реду у њој. И да постоји нешто, неки активи у које се може улагати, долар би веома брзо изгубио позиције.

А тада би, тврди се у поменутом Хадсоновом тексту, САД дошле у позицију Вајмарске Републике или Етиопије, „а последња кризна година изгледала би им као врхунац благостања“. То би „сломило кичму Америци“.

Може ли се сломити кичма Америци, а да се не сломи и кичма половини света?

- Сасвим сигурно би то на све земље које су у орбити долара веома јако утицало. То је велики ризик. Али и ако они не успеју да реше тај задатак, цео свет ће се наћи у невољи.

Значи још дуго ће свет зависити од долара. Хоће ли тој зависности једном доћи крај?

- Хоће, али тек кад наступи прави шок, прави потрес. Ма како невероватно звучало, ова криза није довела до шока. Економије целог света су преплављене великом количином новца, што доштампаног, као у Америци, што из резервних фондова као у Русији. Многима је лошије него што је било, али шок је изостао. Један од излаза би био девалвација долара. То би довело до веома озбиљног шока, и то за Америку јесте један од начина да се реши део проблема. Али то би значило одустајање од позиције светског лидера, а на то ће се Америка врло тешко одлучити.